

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I СВ. 1-2

БЕОГРАД
1949

САДРЖАЈ

	Страна
1. Уредништво: Пред новим задацима	1
2. А. Белић: О стављању запете	7
3. М. Стевановић: Двојство облика посесивних придева и заменица на -ов и -ин	24
4. А. Б.: „У приповетки“ и сл.	39
5. Мразови: мразеви, носови; носеви и сл. I. Ј. Вуковић:	42
II. Б. Милановић:	43
III. Уредништво	53
6. А. Б.: „Знаоци“ — „таоци“?	55
7. Гл. Елезовић: Порекло речи <i>адрај</i> ... <i>адрајовац</i> и сл.	58
8. Језичке поуке: 1. По први пут (М. С.). 2. Обзиром на или с обзиром на (М. С.). 3. Соба је већ била заузета оџицирима (Св. Марковић). 4. Крвавити и крварити (Св. М.). 5. Волони су их пробудили обојицу... (Св. М.). 6. И нервозно мицајући кажипрстом (Св. М.)	61
9. Уредништво: Повиз стручњацима и читаоцима!	70

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

д-р Александар Белић, Глиша Елезовић, д-р Радомир
Алексић, д-р Михаило Стевановић, д-р Радосав Во-
шковић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Наука Рџнта

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД

1949

НАШ ЈЕЗИК

Књига I

Нове серије

Св. 1—2

ПРЕД НОВИМ ЗАДАЦИМА

Отпочињемо нов период издавања нашег часописа после великих искушења која је преживео наш народ, после великих несрећа које су га задесиле и после јуначке и ненадмашне народноослободилачке борбе којом је непријатељ изагнан из земље и којом је наново враћена слобода дотле поробљеној земљи нашој и први пут донесена слобода оним крајевима Југославије који су и пре овог рата чамели под туђином. Ми се с правом надамо да никад више ниједан комад југословенске земље неће бити отуђен од нас и предат на милост и немилост туђину и да ће се све живе силе Југославије моћи одати творачком културном раду. Тако и сви они којима је драг наш лепо народни и књижевни језик треба сложено да приону да се после свршеног великог народног посла на бојишту посвршавају и сви послови који су од значаја за културно и духовно подизање наших народа. Њихов језик је не само њихово најнеопходније културно средство него и најлепши украс њихове културе. Он је творевина и разума и духа нашег, не само задовољење потреба нашег живота већ и његов најдубљи уметнички израз.

Питање је сада: како је наша револуција, после окупације која је прекинула за неколико година миран творачки развитак језика, утицала на наш књижевни језик. У различним језицима различно се огледају слични догађаји. Код сваког од њих то зависи од природе дотичног народа и односа према његовој револуцији. Наш књижевни језик у основици је идентичан са народним језиком извесних покрајина. Са новим људима долазила је и свежа језичка струја баш из тих покрајина; она је више освежавала и развијала наш књижевни језик него што га је уназађивала. Јер непосредна веза са народним језиком у основици је нашег књижевног језика. Својим развитаком од сто и нешто година наш књижевни језик још није стигао да се од те основице знатно одвоји. Зато је поменуто освежавање дало нове хране његову раз-

витку и нове потстицаје. Истина, захваљујући самим приликама у којима су се налазили најновији, најмлађи претставници наше књижевности, не може се рећи да су они увек чували све знаке његове опште правилности; али тога није било увек и пре Другог светског рата; па ипак се опажа поправљање и у том правцу и има наде да ће постепених неправилности нестајати. Јер потпуна општа правилност (и језичка, и ортографска и ортоепска, тј. у изговору) производ је напорног, мирног културног рада и развитка.

Међутим несумњиво је да су се велике промене извршиле у животу наших народа. Револуција која је донела слободу донела је ново друштвено уређење засновано на новим основима материјалистичког схватања света и дијалектичког процењивања свега у њему. То је читав преокрет и у духовној култури нашој. Рађају се нови појмови, а са њима и потребе нове речи и новог израза. Већ је у нашој јавности обрађана пажња да и онда када је нешто задржано од ранијег времена, оно је захваљујући новим приликама каткада добијало нову садржину. Када не може одмах да се створи нова реч, узимале су се, по неопходности, позајмице из других језика, словенских и несловенских. Све то намеће нашем часопису и нове задатке и нове дужности: да оно што је позитивно прихвати, тамо где је помоћ потребна — њу и пружи, а тамо где треба охрабрити напоре који се чине — не пропустити то да се учини; а поврх свега, он се мора старати да из свих тешкоћа лик нашег право језика изађе светао и чист.

Ми бисмо хтели, са овога места, нарочито да похвалимо оне из млађег и новог поколења књижевника и писаца уопште који не зазиру од нове речи или новог израза, пониклог у народу, да језгровитије, потпуније и сочније изнесу своју мисао. Без таквог обнављања наш би књижевни језик овештао и избледео. Њему су потребни сокови из народних извора све дотле докле народни књижевни језик не постане општенародни, као што је некадашња *koine* постала у Грчкој. И данас је већ снага нашег књижевног језика у томе што је он, уствари, често матерњи и једини језик наших образованијих кругова; како је он у исто време, у својим основима, и народни језик великих просторија наше земље, сасвим је природно да се он својим коренима и надаље из њега храни, све док и најмање преграде међу њима буде

било. Само, наравно, треба чувати и општу језичку правилност.

Али данашње време доноси нам и нове задатке који су, истина, постојали и раније, али их је раније време или занемаривало или их није узимало довољно озбиљно. То је *култура* књижевног језика, како највиша култура стила и лепоте књижевног језика у свим врстама књижевних дела, тако и основна култура сваког образованијег човека: правилност облика и синтаксе удружена са исправношћу изговора и уједначене акцентуације. Да би се то могло постићи, макар у коликој мери, потребно је посвршавати и извесне претходне послове. Ту је, пре свега, питање „нормативне“ граматике. Наш се књижевни језик са успехом развија више од сто година. Његове је основе ставио Вук Караџић, а утврдио их је Ђура Даничић. Али никада, ни у једном језику, такви основи нису остајали стални за сва времена. Таква су само начела на којима су они засновани, докле се и она под каквим нарочитим околностима не би изменила. Али зато има код нас најмање разлога, јер су начела нашег књижевног језика, исто онако као и целокупне наше народне културе, заснована на правој и потпуној унутрашњој демократизацији; неколико генерација наших писаца и културних радника, после потпуног прихватања Караџићеве реформе, примењивало је та начела и развијало је књижевни језик наш разрађивањем најразличитијих књижевних врста и разноликих културних потреба. Тај рад није без значаја за савремени развитак нашег књижевног језика, и оне нове особине које су се развиле, природним путем, у целокупности дела те књижевности, треба да буду искоришћене, уједначене и упућене у правцу основних начела нашег књижевног језика ако има каткада међу њима неслагања или колебања. Њих треба проучити, продискутовати, утврдити њихову распрострањеност и њихов начелни значај и тако видети колико и које од њих заслужују да остану особине наше опште, заједничке културе. За то треба привући не само стручњака који ће тај посао умети вршити него и тело које ће бити довољно, и научно и стручно, оквалификовано да утврди резултате тога рада и да им пружи довољно ауторитета да могу постати заиста део наше опште граматике.

Да би се то могло урадити како треба, потребно би било, што пре и што потпуније, издати речник нашег књи-

жевног језика од Караџића до данас, за који Српска академија наука опрема грађу већ много година. Истина, књижевна се дела читају, она врше своје утицаје са различних страна, па и језиком својим и без речника; али њихове језичке особине тек кад буду скупљене на једном месту, осветљене довољним бројем примера, протумачене од довољно стручних људи, — могу бити у довољној мери корисне онима који буду од њих помоћи тражили. Посматран и са више других страна, такав речник, ако буде био добро израђен, мора бити од особита значаја и користи многим претставницима нашег друштва. То ће бити богато врело за освежавање већ доста избледелог језика варошких становника, за развијање речничког језичког осећања по школама, за састављање нових проучавања о речничком развоју нашег језика за ових сто година и за стварање терминологије нових струка које се код нас тек почињу обрађивати. А нема потребе нарочито говорити о користи коју књижевници могу за себе стално црпсти из њега, а тако исто и граматичари за предузимање нових руководства и за проучавање најразличнијих језичких црта, а нарочито синтаксичких и семантичких (о развоју значења речи). Имајући све то у виду, овај ће часопис стално истицати хитност те потребе и својим ће средствима стално настојати да се она што пре и што боље оствари.

Као и досад, ми ћемо се трудити да будемо стални чувари основног начела Караџићева правописа који чини једну од главних демократских црта његове значајне не само језичке или правописне већ општекултурне народне реформе. Истина, пре петнаест-двадесет година извршено је извесно уједначавање правописних правила у нашем народу; али после тога времена понешто је мењано и у београдском културном средишту наших народа и знатно више у загребачком. Све је то унело извесну пометњу и несумњиве тешкоће у сналажењу наших људи у ономе што заиста одговара начелима Караџићеве реформе и добро схваћеним интересима културног развоја наших народа. Наравно, начела општег правописа у основици својој тако су утврђена да их нико не мисли данас мењати, нити је потребно то чинити. Али око неизменљивог основног језгра нахватало се доста примеса које му не одговарају увек и које треба подвргнути строгој стручној оцени. Како међу тим наслагама има доста и таквих особина које морају бити резултат споразума о њиховој

целисходности и других које би ваљало довести у склад са основним начелима нашег правописа, — то је и ту потребно исцрпно и зналачко расправљање. Наш часопис не само што радо отвара своје ступце за њ, већ ће и стално потстицати да се организују скупови позваних стручних и овим питањима заинтересованих људи који би помогли да се и ту дође што пре до разумнога и једнодушнoг решења.

Напоследку, наш часопис не сме никад, ни за један тренутак, заборавити ортоепију нашег језика: правилан изговор књижевног језика и уопште правилан књижевни говорни (разговорни) језик. Ту има знатних неједнакости у нашим културним средиштима и знатне неуједначености и у самом највишем културном средишту, у Београду. Довољно би било отићи само у неколико културних установа у којима је посао колективан или намењен већим скуповима људи (школе, позоришта, јавне приредбе, предавања на радију, рејонске приредбе и предавања итд.), па да се уверимо о несређеном стању у којем је тај део наше духовне културе. И поред тога што за то има и природних објашњења и разложних оправдања, такво се стање мора изменити и поправити. И за то је позван наш часопис да се побрине, ако не делом, бар разумним, остварљивим саветом или исцрпним студијама о том стању. Наравно, ту је немогуће учинити нешто ако цела наша јавност не прегне на посао (и школе и друге установе); али њима треба за то дати и потребних помоћних средстава: добрих руководилаца, потребних руководстава, стручних течајева итд. По себи се разуме да највећи део посла пада ту на школе, све без разлике, и највише и најниже; на јавне установе које са својих сцена, катедара или угледних места уопште шире говорну реч по целом народу (позоришта, јавне говорнице, радио итд.). Ми не можемо претпоставити да они који цене своју културу и воле свој народ, а добро познају наш народни и књижевни језик, неће учинити све што до њих стоји да се ово остварује у што већој мери. О томе треба мислити, договарати се и поуздано је да добри резултати неће изостати. Наш часопис, дакле, и они што се око њега скупљају морају бити спремни и за тај корисни друштвени рад.

Обрада књижевног језика у књижевним и стручним делима и настава матерњег језика у нашим школама биће као и досада један од значајних предмета и чланака, и расправа, и јавне ди-

скусије у нашем часопису. И у овој свесци или наредној упутитемо позиве који се тога тичу нашим стручњацима и читаоцима.

Сем свега овога, наш ће часопис продужити и даље да тумачи особине нашег језика, да исправља грешке и недоследности у штампаним текстовима и говорном књижевном језику, да подиже љубав према језичким испитивањима уопште и потстиче неговање лепе и правилне речи. У језику се огледа и живот и култура једног народа; у њему су нагомилана и његова искуства и знаци различних промена кроз које су народи пролазили; најзад, у њему се огледају и утицаји различних цивилизација које су са њим долазиле у дотицај. И најдубље мисли, и најтананија осећања и све муке писаца да нађу најбољи израз за нешто ново што се у њихову духу појавило или што им је дошло из какве друге културе — све се то види из језика. Он је неизмерна ризница најлепшег духовног блага.

Ми позивамо и наше досадашње сараднике и све оне који осећају да могу ма у ком од побројаних праваца помоћи нашем друштву и да умеју проналазити у поменутој ризници драгоцену и поучну зрнца за наше друштво да нам се јаве својим раздовима. Уредништво ће радо одговарати својим читаоцима и на нарочита питања која му буду упућена, а тако ће исто и из досадашњег рада стручњака износити, после оцене правилности и научног метода, и ону грађу која може и данас бити од користи.

Часопис ће излазити и убудуће у месечним свескама од 2—3 штампана табака, а по цени приступачној широкој јавности.

Уредништво је срећно што може објавити да ће Наш језик излазити убудуће као једно од издања Института за српски језик Српске академије наука. Оно и овом приликом изјављује захвалност Народној власти што је дала могућности да Наш језик добије тако духовну и материјалну помоћ која ће му зајамчити у будућности правилан и успешан развитак.

Уредништво Нашег језика